

N:o 24.

Ank. till Riksd. kansli den 2 mars 1905, kl. 3,30 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion rörande ändring i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster, i syfte att de konsistoriella pastoraten må blifva likställda med de regala i afseende å kallande af fjärde profpredikant.

Till behandling af laguskottet har hänvisats en inom Andra Kammaren af herr *K. Karlsson* i Mo väckt motion, n:o 30, af följande lydelse:

»Lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883 stadgar, att församling på frågodag för beredande af val till kyrkoherdetjänst äger, om hon det önskar, begära, att uppgifven prästman skall såsom fjärde profpredikant på förslaget uppföras. Är fråga härom lagenligt väckt, skall genom öppen omröstning församlingens önskan utrönas. Därvid får endast den, som själf är tillstädes och äger behörighet att i frågan talan föra, i omröstningen deltaga. Hvar röstandes mening skall för en röst räknas.

I fråga om regala gäll erfordras blott, att mer än hälften af de i omröstningen deltagande, men rörande konstitoriell kyrkoherdetjänst kräves, att mer än hälften af hela antalet af de i den justerade val-längden uppförda röstberättigade förenat sig att till fjärde profpredikant begära samma prästman.

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 7 Saml. 20 Häft. (N:o 24.)

Regala och konsistoriella gäll äro således likställda i fråga om rätt att kalla fjärde profpredikant, men gäller det att begagna denna rätt, blir skillnaden mycket stor, ity att många af de sistnämnde icke kunna tillgodogöra sig den förmån, som lagen uppenbarligen velat tillförsäkra dem. Detta beror på den högst olika kvalificerade röstöfvervikten.

Såsom förhållandena gestalta sig på flera ställen i vårt land, särskildt i de båda norrländska stiftet, är det hart när omöjligt att få en fjärde profpredikant uppförd på förslag.

Församlingarna äro nämligen mestadels mycket vidsträckta och folkrika, och pastoraten bestå oftast af flera socknar; i en eller flera af annexförsamlingarna finnes komminister eller kapellpredikant boende, hvilken på uppdrag sköter församlingens pastoralvård. Då numera predikoprof för komministers- och kapellpredikantstjänst ofta afläggas i annexförsamlingens kyrka och annexförsamlingen ensam får välja sin präst, så kommer sådan församling att i sitt förhållande till moderförsamlingen känna sig isolerad eller själfständig och litet eller intet bryr sig om val af kyrkoherde. Under sådana förhållanden blir det praktiskt omöjligt att i konsistoriellt gäll få erforderlig röstöfvervikt för kallande af fjärde profpredikant i Norrland.

Och dock torde det vara just i Norrland, som den ifrågavarande rätten borde komma till användning, ty där gör sig ofta behofvet däraf gällande på ett helt annat sätt än i sydligare belägna stift med i regel kortare afstånd, bättre kommunikationer samt i följd däraf mera lättskötta pastorat. Under det att fjärde profpredikant ofta kallas och utnämnes i de sydligare stiftet, inträffar sådant nästan aldrig i de båda norrländska, om än önskvärdheten och behofvet däraf äro aldrig så tydliga. Ibland göras försök, men frågan får förfalla, emedan erforderlig röstöfvervikt ej kan hopbringas; oftast afstår man dock ifrån försöket, emedan man inser omöjligheten att lyckas.

På kyrkoherdarne i Norrlands större pastorat ställas stora kraf, så stora, att icke hvarje prästman kan fylla dem, hur god än viljan må vara. Det händer därför och måste helt naturligt hända, att otillfredsställande förslag upprättas. Domkapitlen äro bundna af de prästerliga befodringslagarne, och församlingarna af den erforderliga stora röstöfvervikten.

Den fördel, som berörda lag velat tillförsäkra samtliga pastorat med rätt att välja kyrkoherde, blir sålunda för de konsistoriella gällten, särskildt i Norrland, en fördel på papperet utan praktisk betydelse, under det att den förmån, som bereds de regala pastoraten, måste

betraktas som ett särskildt privilegium, hvarigenom dessa gäll komma att intaga en undantagsställning, för hvilken tillräckliga skäl näppeligen kunna anföras.

Har man velat bereda församlingarna en fördel, så är det svårt att förstå, hvarför man på samma gång gjort den så svåråtkomlig, att många af dem faktiskt beröfvas möjligheten att begagna sig därpå.

Man behöfver väl icke befara, att de konsistoriella gällan skola vara utsatta för frestelsen att missbruka rätten i fråga mer än de regala; de veta ju, att, om de begagna sig af kallelserätten, de afhända sig beslutanderätten och bli därigenom, liksom de regala, beroende af Kungl. Maj:ts på sakliga skäl grundade beslut.

Skall rätten att kalla fjärde hofpredikant bli praktiskt användbar i de konsistoriella församlingarna särskildt i de norrländska stiften, så erfordras en lagförändring i den riktning, att den nu föreskrifna röstöfvervikten nedbringas; enklast torde vara, att de bestämmelser, som nu gälla regala pastorat, blifva gällande äfven för de konsistoriella.

På grund af hvad jag här haft äran anföras, får jag vördsamt hemställa, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t täcktes anhålla, det Kungl. Maj:t måtte föreslå sådan ändring i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, att, med afseende å kallande af fjärde profpredikant, de konsistoriella pastoraten blifva likställda med de regala.»

Rätt att kalla fjärde profpredikant var före ikraftträdandet af lag angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883 medgifven endast i fråga om kyrkoherdebefattningar i regala gäll. Enligt 1686 års kyrkolag skulle biskopen afgifva förslag till besättande af sådana gäll, men församlingen tilläts att i underdånighet begära en eller annan prästman, som den förmenade vara därtill bekväm, hvar efter Kungl. Maj:t ville utnämna en af de föreslagna eller ock annan, som Kungl. Maj:t själf känt och visste vara befördran värdig. Genom prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 utvidgades församlingens rättigheter i afseende på tillsättandet af kyrkoherdebeställningarne i de regala pastoraten så, att församlingen fick yttra sig öfver de af domkapitlet föreslagna. Dessa skulle profpredika och församlingen därefter bland dem eller andra på sitt förslag uppföra tre. Så väl domkapitlets förslag som församlingens, det senare åtföljdt af dom-

kapitlets påminnelser, insändes till Konungen. Förordningen angående prästval den 5 juni 1739 lade uttryckligen domkapitlets förslag till grund för tillsättningsåtgärderna och bestämde de föreslagnas antal till tre. Sedan dessa hållit profpredikningar, inträdde vid regala pastorat församlingens rätt att, ifall den ej åtnöjdes med de af domkapitlet föreslagna, »begära ännu en till att låta höra sig», och sedan af dessa fyra genom val utse tre, hvilka skulle hos Kungl. Maj:t af domkapitlet föreslås. Var gället konsistoriellt, motsvarades denna rättighet af en annan, som sedermera bortfallit, nämligen den att hos Kungl. Maj:t anföra besvär öfver förslag, med hvilket församlingen icke fann sig nöjd. Förordningen om prästval den 1 april 1843 innehöll i förevarande hänseende, att vid val till regala pastorat församlingen, om den det önskade, ägde att begära fjärde profpredikant, hvilken skulle uppgifvas å frågodagen, hvarefter omröstning skulle företagas. Om de flesta närvarande förenade sig om en och samma person till fjärde profpredikant, skulle konsistorium, efter föregången pröfning af den föreslagnes skicklighet och förtjänst, genom utslag afgöra, huruvida han skulle som fjärde profpredikant å förslaget uppföras eller icke. En med anledning af 1868 års kyrkomötes framställning om den gällande kyrkolagens omarbetning tillsatt kommitté afgaf därefter den 2 oktober 1873 förslag till ny kyrkolag och hufvudsakligen på grundval af hvad nämnda lagförslag i sitt 15 kap. innehöll tillkom lagen om tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883.

Nämnda kommitté förmälte sig, med afseende å af 1868 års kyrkomöte gjordt uttalande, att församlingarna borde erhålla större inflytande vid tillsättningen af själasörjare än dem för det dåvarande tillkomme, visserligen anse, att den samverkan mellan kyrkostyrelse och församling, hvilken enligt gällande lagstiftning i allmänhet ägde rum vid tillsättning af prästerliga tjänster, fortfarande borde såsom regel fasthållas. Då emellertid någon motsvarighet till den säkerhet mot ett olämpligt val, som vid tillsättande af konsistoriell kyrkoherdetjänst skulle ligga i det af domkapitlet upprättade förslaget, torde kunna sökas i den församlingens enhällighet, som, därest församlingen finge utanför ett dylikt förslag kalla präst, borde fordras såsom villkor för att på kallelsen skulle kunna fästas afseende, förklarade kommittén sin mening vara, att lagen icke borde göra det omöjligt för en konsistoriell församling att, oberoende af domkapitlets förslag, till kyrkoherde erhålla den prästman, som hela församlingen omisskänneligen önskade, därest han eljest pröfvades vara till tjänsten fullt behörig. Kommittén föreslog därför, att vid tillsättning af konsistoriell kyrkoherdetjänst församlingen måtte be-

rättigas att i likhet med hvad vid tillsättning af regalt pastorat vore medgifvet, på frågodag kalla fjärde profpredikant att på förslaget uppföras och vid valet komma under omröstning jämte de af domkapitlet föreslagna, dock under villkor att han blifvit kallad af minst tre fjärdedelar af hela antalet af församlingens efter vallängden röstberättigade medlemmar.

Vid granskning af berörda förslag erinrade högsta domstolen, att det ytterst eller högst sällan, om någonsin, kunde väntas, att åtminstone i städer eller större landsförsamlingar de röstberättigade skulle så talrikt infinna sig, att tre fjärdedelar af de i röstlängden uppförda komme tillstädes, än mindre att detta antal skulle kunna vara ense om att till fjärde profpredikant begära samme prästman, i följd hvaraf de konsistoriella pastoratens ifrågasatta rätt i detta afseende skulle blifva mera ett sken än en verklighet. För att göra det åtminstone möjligt att i alla pastorat begagna den föreslagna rätten tillstyrkte högsta domstolen därför, att orden »minst tre fjärdedelar» i kommitténs förslag ändrades till »mera än hälften».

Med sistnämnda uppfattning öfverensstämma de af motionären anförda stadgandena rörande kallande af fjärde profpredikant i 27 § af 1883 års lag. Utskottet erinrar i detta sammanhang tillika om bestämmelsen i 41 § 2 mom. af nämnda lag, enligt hvilken konsistoriell kyrkoherdetjänst, då af församlingen till fjärde profpredikant begärd prästman blifvit å förslaget uppförd och vid valet ställd under omröstning, tillsättes af Konungen, som dock därvid är bunden af förslaget. Församlingens begäran af fjärde profpredikant har sålunda i detta fall ansetts innebära, att församlingen, såvidt angår tillsättande för den gången af den lediga kyrkoherdetjänsten, eftergifver den församlingen eljest tillkommande rätt att vid valet utkora en af de tre å förslaget uppförda.

Förevarande motion afser nu en utsträckning af rätten att beträffande konsistoriell kyrkoherdetjänst kalla fjärde profpredikant, så att för sådan kallelse skulle erfordras endast, att mera än hälften af de i omröstningen deltagande vore därom ense i likhet med hvad för närvarande gäller beträffande regala pastorat. Såvidt utskottet kan finna, möta inga betänkligheter mot en sådan lagändring. Att det hos de svenska statskyrkoförsamlingarna är ett allt starkare framträdande behof att få ökad inflytande beträffande prästerskapets tillsättning, anser utskottet oförnekligt, och för kyrkans egen skull läser det vara af vikt att berörda behof blir så vidt möjligt tillfredsställt. En lämplig och befogad eftergift åt denna fordran på större medverkan vid utseende

af själasörjare är enligt utskottets mening att på sätt nu föreslagits utsträcka rätten att kalla fjärde profpredikant.

De särskilda skäl, som af motionären anförts till stöd för den af honom föreslagna utvidgade kallelserätten, synas utskottet äga full giltighet. Det lär icke kunna förnekas, att den rätt att kalla fjärde profpredikant, som med afseende på de konsistoriella pastoraten redan finnes, särskildt i vissa delar af vårt land, där pastoraten hafva en vidsträckt omfattning, sällan och endast med stor svårighet kan göras gällande. Väl bör enligt utskottets mening kyrkostyrelsens samverkan med församlingen i fråga om tillsättning af själasörjare såsom regel upprätthållas, men om förevarande förslag genomföres, lär det icke komma att väsentligen rubba den kyrkliga statsmyndighetens inflytande i förevarande hänseende. Det har ju icke ifrågasatts, att konsistoriell församling skulle äga både att under vissa villkor kalla fjärde profpredikant och att, sedan denne jämte andre prästmän uppförts på förslaget, bland de sålunda föreslagna själf utse en och troligen fjärde profpredikanten till sin kyrkoherde, utan Kungl. Maj:t skulle äga att såsom hittills välja bland de å förslaget uppförde. Något missbruk af ifrågavarande rättighet till kyrkans skada genom ovärdige och olämplige personers utseende till kyrkoherdar lär icke med hänsyn härtill icke vara att befara.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, att med afseende å rätten att kalla fjärde profpredikant de konsistoriella pastoraten blifva likställda med de regala.

Stockholm den 2 mars 1905.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation

af herrar *Trygger, Hedenstierna, greve Lewenhaupt, Ridderbjelke, E. Lorentz Petersson och Redelius.*

Herrar *Sandqvist, Lilliesköld* och *F. Andersson* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
